
Sant Quirze de Colera. Límits territorials

Per ALBERT PIBERNAT i LÓPEZ

SÍNTESI

Aquest treball vol aprofundir, a través dels documents primaris i secundaris, en els límits territorials del monestir benedictí de Sant Quirze de Colera, fent un estudi no només d'història sinó també de toponímia.

Aquest treball, que vol ser el primer d'una sèrie sobre el monestir de Rabós, s'inicia amb la primera acta de consagració del monestir, l'any 935. Centrat en aquest document, l'autor defineix o intenta definir els límits territorials del monestir benedictí.

A més, l'autor vol començar a despertar l'interès pels estudis sobre aquest monestir després de veure l'ínfima bibliografia que hi ha sobre aquest tema.

SANT QUIRZE DE COLERA. LÍMITS TERRITORIALS

En aquest article intentarem esbrinar, més o menys exactament, quin era el territori que el monestir de Sant Quirze de Colera posseïa en la seva jurisdicció. El nostre punt d'anàlisi serà la primera acta de consagració del monestir, datada al final del primer terç del segle X, concretament l'any 935: "*Quapropter anno incarnationis Domini nostri Jesuchristi DCCCCXXV indictione VIII*".⁽¹⁾ En aquest mateix text es dona una altra data: "*Data V idus januarii anno VI regnante Radulfo rege*", és a dir, el 9 de gener de l'any 928, la data en la qual el comte Gausbert I d'Empúries (915-931) féu donació de les terres al cenobi. Sembla que aquest rei Radulf que surt en el document és el que va usurpar la corona franca entre els anys 923 i 936, gràcies a les revoltes nobiliàries entre els regnats de Carles el Simple (893-923) i Lluís IV d'Ultramar (936-954).⁽²⁾ A Catalunya, sembla que aquest rei Radulf fou considerat sempre un usurpador del tron.⁽³⁾ La pregunta que

1. MONSALVATGE i FOSSAS, Francesc. *Noticias históricas. Monasterios del antiguo condado de Besalú*. Imprenta Joan Bonet, Olot 1896. Volum VIII, pàgina 185 (annex).

2. AVENTIN, Mercè i SALRACH, Josep Maria. *Història Medieval de Catalunya*. Biblioteca Oberta. Col·lecció Àgora. Edicions de la UOC i editorial Proa. Barcelona, 1998. Pàg. 35.

3. Això no passarà amb el seu successor Lluís IV, que en els documents catalans sortirà com a fill de Carles, com "*donant testimoniatge de la legitimitat del seu poder*". AVENTIN, Mercè i SALRACH, Josep Maria. "Del domini carolingi a la independència", dins *Història de Catalunya*. Editorial Salvat. Volum 3. Barcelona, 1998. Pàg. 294.

caldria fer-se seria: si a Catalunya Radulf no és acceptat, com és que surt com a *rege* en un document tan important com la consagració d'una església? Segurament devia ser un pur formulisme diplomàtic a l'hora de datar i donar legitimitat a l'escriptura.

Quins són els límits que ens presenta aquest document? Segons un fragment del document citat en el llibre de F. Monsalvatge⁽⁴⁾, per establir els límits de les possessions del monestir cal llegir: “*..Ab ipsa calmilia ad rocam Taradellaria et inde pervenit usque ad collum de collaria, et descendit usque ad ipsum ribulum qui inde discurrit. Deinde ascendendo ascendit usque ad collum dolfianensi. Deinde pervenit ad collum Trosovario et descendit per terminum maurescegens, atque pervenit ad ipso villare de comparato, indeque pergendo pervenit ad strata qui pergit ad alfianos sive rabidoso. Deinde ascendit per ipsum terminum de vilare que dicunt Guadamiro et ascendit ad ipsum pugium de Galindo sive ad ipsa archa et ascendit ad ipsum pugium quem nuncupant mediano uel ad ipsas accutas, indeque pervenit ad montem latum, sicque ascendit ad ipsas cabannas que dicunt Adaulfo et descendit ad ipsum collum de balneolis et inde ascendit ad orium de lupis⁽⁵⁾ et villare de clerzels et vallem frexani, et vallem quam vocant colera cum ipsa guardia de mauris, et ipsos portos que pertinent ad jamdictas valles, que autem omnia dedit Gauchbertus comes prelibato cenobio propter remedium anime sue totum ab integro cum omnibus finibus vel adjacentiis suis quorum termini sunt isti, de parte orientis in suo proprio mare, terminatur preditum mare cum suis portis ab illo capite de dremone usque ad capud latronis, et inde vadit et pervenit usque ad colum de marvano, et ascendit inde de parte meridie per ipsam serram que dicitur frexani vel ad ipsum surellia vel ad ipsa serra quam vocant bistrigones, de occiduo in ipsa roch... terminio sancti Stephani monasterii de Balneolis, de circio vero afrontat in jam dicta rocha taradellaria, vel ipso pugio quod vacant monte petrosum vel in terminio de jam dicto monasterio sancti Cirici, vel ad ipsam paradam quam vocant de eliano et pergit per ipsa serra usque in profundo mari vel ad ipsum caput de dremone... ”.⁽⁶⁾ En aquest fragment del document surten molts topònims o noms de lloc que actualment ens és difícil d'identificar, però amb aquest estudi volem aconseguir una idea del que pot representar, en els nostres dies, els territoris que s'indiquen.*

a) “*...ad ipsa calmilia...*” (cap aquell cim/cap aquella zona). Segons l'explicació etimològica de Corominas, la paraula *calmilia* significa “cim planer o capçalada d'una serra (...), altiplà”.⁽⁷⁾ També es refereix al document de Sant Quirze del 935 quan diu que aquesta “*ipsa calmilia*”, està situada on avui es troba el puig de la Calma.⁽⁸⁾ Enric Moreu-Rey relaciona aquesta *calmilia* o

4. MONSALVATGE, F. *Noticias...* Volum VIII, pàg. 185.

5. Segons Joan Corominas aquí hauria de dir *digestorium de lupis* o, dit d'una altra manera, *caçallops*, terme que ja veurem més endavant. COROMINAS, Joan. *Onomasticon Cataloniae*. Curial Edicions Catalanes. Barcelona, 1997. Volum III, pàg. 405.

6. MONSALVATGE, F. *Noticias...*, pàgs. 185-187.

7. COROMINAS, J. *Onomasticon...* Volum II, pàg. 198.

8. *Ibid.*

calmella com un altià rocós, erm o nu, però sempre referit a un terreny pla ubicat sobre una “eminència o entremig de formes altes del relleu”.⁽⁹⁾ Altres autors ens defineixen “...*ipsa calmilia*...” com les zones de pastures en zones altes, tot i que tampoc les ubica ni aproximadament.⁽¹⁰⁾ Ambdues definicions, evidentment, no són excloents. Per tant, podem endevinar que “*ipsa calmilia*” es deuria referir a les zones de pastura situades a la part alta de l’Albera (prats o bosquines), sobretot a la part nord-oest de Sant Quirze.

b) “...*rocam Taradellaria*...”. Sembla traduir-se directament per la roca de la Taradella o la roca Tarradella però, segons Joan Corominas, no s’ha d’identificar aquest vocable amb “Terradelles o Terret”. Aquest topònim, seguint Corominas, només es pot explicar a partir d’un altre topònim, el Talladell,⁽¹¹⁾ que apareix en un document del segle XI com *Taradello*. Taladell és un derivat de *tallat* i la seva forma dissimilada, *talat*. En una dissimilació total trobaríem Taradell. Corominas conclou que la “*roca taradellaria*” vindria a ser “*una roca damunt un altre talladet, com aqueixos collets de Delfià i Colera*”.⁽¹²⁾ Altres autors citen aquesta roca però no li donen cap ubicació exacta.⁽¹³⁾

Moreu-Rey dóna una explicació semblant, amb el sentit de “faixa de terreny que forma com un replà, a la vora d’un barranc, i dominant-lo”.⁽¹⁴⁾ D’altra banda, també aclareix que el mot *roca* és sinònim de fortalesa des de molt antic,⁽¹⁵⁾ tot i que segurament en el nostre cas es deuria referir a un enclavament natural difícil d’assolir. Així doncs, caldria cercar un pic o un turó desgastat, enmig d’un pendent ben tallat verticalment, entre els colls de Delfià i Colera.

c) “...*collum de collaria*...”. Traduït literalment com la vall que rodeja Colera. Segons una nota d’un treball realitzat anteriorment, aquesta zona es trobaria entre el puig d’Esquers i el puig Castellar.⁽¹⁶⁾ Corominas opta per una antiga *valle caularia*, identificada amb la vall de Sant Quirze, l’alta Valleta, “la que fou la base de la vida d’aquest sector de l’Empordà i del comtat de Peralada (...): la vida hortícola dels colars o camps de cols i hortalisses totes, era allí l’única font de subsistència de la pagesia, principal creadora de la toponímia”.⁽¹⁷⁾ Per tant, seguint Corominas, situaríem aquesta vall a l’Alta Valleta, un lloc proper a la serra del Socarrador, arran de l’actual Grifeu i al sud de la riera de Garbet.

9. MOREU-REY, Enric. *Els nostres noms de lloc*. Editorial Moll. Mallorca, 1982. Pàg. 29.

10. BOLÓS, Jordi i HURTADO, Víctor. *Atles dels comtats d’Empúries i Perelada (780-991)*. Rafel Dalmau, editor. Barcelona, 1999, pàgs. 40-41.

11. Poble de la Segarra. COROMINAS, J. *Onomasticon*... Volum VII, pàg. 228-230.

12. COROMINAS, J. *ibid*.

13. BOLÓS, J. i HURTADO, V. *Atles*... pàg. 26-27.

14. MOREU-REY, E. *Els nostres noms*... pàg. 30.

15. MOREU-REY, E. *Els nostres noms*... pàg. 90.

16. BADIA, Joan; BOFARULL, Benjamí; CARRERAS, Enric, i PIÑERO, Miquel-Dídac. “El dolmen de Dofines, fita del territori del monestir de Sant Quirze de Colera”, dins *Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos*, num. 16 (1983), pàg. 392, nota 8.

17. COROMINAS, J. *Onomasticon*... Volum III, pàg. 405.

D'altres autors identifiquen el mot 'colera' com un extens tros de terra molt pedregós, ple de còdols.⁽¹⁸⁾

d) "...*collum dolfianensi*...". Traduït literalment com la vall que rodeja Dolfià. Els estudis toponímics sobre l'Alt Empordà, fets per M.J. Arnall⁽¹⁹⁾, no cita el lloc de Delfià com a *Dolfianus* i sembla que aquí podria fer referència al coll o a la vall de Dofines.

e) "...*collum Trosovario*...". Aquesta zona és reconeguda tradicionalment amb l'actual coll dels Empedrats, al nord del municipi de Colera, tot i que hi ha qui l'identifica amb el coll de Tarabaus, molt proper a l'anterior, al nord-oest de Portbou, en direcció al coll de Banyuls.⁽²⁰⁾

f) "...*terminum maurescegens*...". Traduït com el terme de Morosegues o Morassegues, nom d'un corral al nord de Vilamaniscle.

g) "...*villare de comparato*...". Traduït com el vilar de Comparat o la vila de Comparat. Segons Moreu-Rey, els continguts del mot vila poden anar "des de la propietat rural fins a un poble gran".⁽²¹⁾ J. Bolós i J. Moran citen aquest document de l'any 935 en la seva obra, on aquest *comparato* és identificat com a antropònim.⁽²²⁾ Si seguim P. Aebischer podrem veure que a través d'exemples semblants, proposa que el nom que surt acompanyant el *villare* o la *villa* seria el cap de la família o el cap de l'aglomeració.⁽²³⁾

D'altres autors ubiquen aquesta vila de Comparat a l'est del nucli de Rabós, entre l'Orlina i un seu afluent, la Reguerada.⁽²⁴⁾

h) "...*strata qui pergit ad alfianos sive rabidoso*...". Traduït com "el camí que mena a Delfià fins a Rabós".⁽²⁵⁾ No deuria diferir gaire del camí actual.⁽²⁶⁾

18. Entre aquests autors hi destaquen MOREU-REY, E. *Els nostres noms...* pàg 53 i també AMIGÓ, Ramon, en el seu *Sobre inventaris de noms de lloc. Introducció metodològica*. Edicions del Centre de Lectura. Reus, 1989. pàg. 47, on identifica el gran codolar de la platja amb el nom de la població.

19. ARNALL, Maria Josepa. "Toponímia medieval de l'Alt Empordà (municipis i agregats)", dins *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, num. 15 (1981-1982). Figueres. Pàg. 64-65.

20. COROMINAS, J. *Onomasticon...* Volum VII, pàg. 231.

21. MOREU-REY, E. *Els nostres noms...* pàg. 21.

22. BOLÓS, Jordi i MORAN, Joan. *Repertori d'antropònims catalans (RAC)*. Volum I. Institut d'Estudis Catalans. Repertori de la Secció Filològica, II. Barcelona, 1994. Pàg. 251.

23. AEBISCHER, Paul. *Études de toponymie catalane*. Institut d'Estudis Catalans. Memòries de la Secció Filològica. Volum I. Fascicle III. Barcelona, 1926. Pàg. 128. Diu: "...*Est-il téméraire d'admettre que le nom figurant en tête de liste était celui du chef de famille, ou bien, si peut-être la localité était habitée par plusieurs familles –ce que le document ne nous dit pas–, que ce nom était celui du chef de l'agglomération? Dès lors, la conclusion s'impose: ces lieux habités, fermes isolées ou hameaux ou villages, pas importe, pouvaient être désignées par le nom du tenancier ou, d'une manière plus générale, du personnage important de l'endroit; et ce nom était à l'ordinaire (mais pas toujours) précédé du nom de villa ou villare...*".

24. BOLÓS, J. i HURTADO, V. *Atles...* pàgs. 26-27.

25. M. J. Arnall tampoc cita el topònim *alfianus* quan es refereix a Delfià, tot i que sembla obvi que s'hi refereixi. Sí cita el topònim *Rabidoso* quan es refereix a Rabós. ARNALL, M. J. "Toponímia medieval..." Pàg. 64-65 i pàg. 91.

26. BOLÓS, J. i HURTADO, V. *Atles...* pàg 43.

i) “...*terminum de vilare que dicunt Guadamiro...*” o el terme del vilar anomenat de Guadamir. Aquest topònim antroponímic és interpretat per Moreu-Rey com a “casa gran, després d’haver designat una part de l’antiga vil·la”.⁽²⁷⁾ També es pot seguir la tesi de P. Aebischer en aquest cas. Segons alguns historiadors, aquest vilar de Guadamir podria correspondre a l’actual Mas Mallol o al seu entorn.⁽²⁸⁾ De fet, F. Montsalvatge ja ens parla d’un pagès anomenat Joan Mallol en un document datat al 29 de març de 1635.⁽²⁹⁾ Evidentment, l’hem de considerar com un document del segle XVII que no necessàriament ha de fer referència a un suposat Mallol del segle X.

j) “...*pugium de Galindo...*”. Traduït com el puig d’en Galind⁽³⁰⁾ o el puig d’en Galí. Corominas parla de terminació mossàrab en aquest topònim, també antroponímic.⁽³¹⁾ D’altres autors l’ubiquen al turó on està situada l’església de Sant Quirce de Colera,⁽³²⁾ al nord del comentat vilar de Comparat, lloc que lligaria amb el fet que al document que estem analitzant surt un “*Galindo presbiter*” (Galí o Galind, prevere), fent de testimoni de la donació. El que cal preguntar-nos és si es refereix al mateix personatge, important en qualsevol cas.

k) “...*ipsa archa...*”. El mot *archa*, en vocabulari medieval, es refereix a una construcció megalítica (dolmen o menhir). Segons determinats autors, aquesta *archa* correspondria al dolmen de Dofines, al terme municipal de Rabós.⁽³³⁾

m) “...*pugium quem nuncupant mediano...*”. Traduït com el puig que anomenen del mig. Segons Moreu-Rey, una altra traducció vàlida seria el puig del migdia,⁽³⁴⁾ una traducció que ens porta al puig del Migdia (379 metres), al sud del Mas Pils.

n) “...*ipsas accutas...*”. Aquestes agudes o el puig Montagut o de les Agudes. Si és Montagut, Coromines diu que sempre farà referència a un nom de muntanya que passa a noms de poblats o llocs.⁽³⁵⁾ Seguint aquesta explicació, altres autors han ubicat *ipsas accutas* al sud-oest del coll de Banyuls, entre el rec d’en Pils i la ribera de Freixe.⁽³⁶⁾

o) “...*montem latum...*”. Traduït com el mont ample o extens. Moreu-Rey parla d’aquest exemple com a compost descriptiu de *mont* i l’assimila aquests *monts lats* a uns actuals *mullats* o *mutllats*.⁽³⁷⁾ També cal veure l’explicació que

27. MOREU-REY, E. *Els nostres noms...* pàg. 75.

28. BADIA, J i altres, “El dolmen de Dofines...” pàg. 369-390.

29. MONSALVATGE, F. *Noticias...* Pàg. XXXVIII.

30. MOREU-REY, E. *Els nostres noms...*, pàg. 115. Ens parla del nom Galind, un antropònim d’origen germànic.

31. COROMINAS, J. *Onomasticon...* Volum IV, pàg. 295.

32. BOLÓS, J. i HURTADO, V. *Atles...* pàg. 26-27.

33. BADIA, J i altres, “El dolmen de Dofines...” pàg. 369-390.

34. MOREU-REY, E. *Els nostres noms...*, pàg. 105. Cita la Roca del Migdia com a topònim que assenyalava una determinada hora del dia.

35. COROMINAS, J. *Onomasticon...* Volum V, pàg. 323.

36. BOLÓS, J. i HURTADO, V. *Atles...* pàg. 26-27.

37. MOREU-REY, E. *Els nostres noms...*, pàg. 26 i pàg. 158.

fa R. Amigó sobre el terme mullat, al qual afegeix el significat de pesat en tant que un paisatge monòton, carregós.⁽³⁸⁾ Bolós i Hurtado situen aquests monts prop del puig d'Estela, més enllà del coll de Banyuls⁽³⁹⁾.

p) “...*ipsas cabannas que dicunt Adaulfo*...”. Traduït com “...les cabanes que en diuen d’Adaülf...”. Topònim antroponímic (pot seguir altra volta la tesi de P. Aebischer) que ens parla d’uns cabanes que, segons Moreu, han de ser una aglomeració d’edificis de dimensions “reduïdes, amb missions provisionals”,⁽⁴⁰⁾ com una cabana de pastor (segurament aquest tal Adaülf) o un aixopluc. Si és així, segurament podem oblidar-nos d’identificar aquest lloc amb algun nom actual, tot i que alguns autors l’han ubicat a l’oest del puig del Migdia, a prop del riu Orlina.⁽⁴¹⁾ Al final del document que estem analitzant surt un *Adaulfus*, però caldria preguntar-nos si és el mateix que surt com a possessor o cap de les cabanes.

q) “...*collum de balneolis*...”. Clarament és identificat com el coll de Banyuls⁽⁴²⁾.

r) “...(*digest*)*orium de lupis*”. Segons Coromines, podria correspondre a un topònim com Cagallops, fruit de l’alteració del verb *glattire* que “revestí altres formes. En el de l’Albera, Gata- o Cata- llops es convertí, en un dels llocs, en Cadellops (...); i d’altres en feren caga-llops”.⁽⁴³⁾ Bolós i Hurtado l’ha ubicat a l’actual coll del Llop, al sud del coll de Banyuls.⁽⁴⁴⁾

s) “...*villare de clerzels*...”. El vilar o la vila de Clerzels. Ens tornem a trobar el *villare*, identificat anteriorment com a casa gran. J. Bolós i J. Moran no han identificat *clerzels* com un antropònim, tot i que no semblaria estrany que ho fos, seguint la tesi de P. Aebischer, explicada anteriorment. Altres autors ubiquen aquesta vila molt a prop del monestir, seguint el rec de Sant Quirze.⁽⁴⁵⁾

t) “...*vallem frexani*...”. Correspon a la vall de Freixe, a la part septentrional del municipi d’Espolla. Corominas parla també d’un mas Freixe, prop de Baussitges i Espolla.⁽⁴⁶⁾

u) “...*vallem quam vocant colera*...”. La vall que anomenen Colera.

Pel que fa als **límits**

38. AMIGÓ, R. *Sobre inventaris...*, pàg. 34.

39. BOLÓS, J. i HURTADO, V. *Atles...* pàg. 26-27.

40. MOREU-REY, E. *Els nostres noms...*, pàg. 76-77.

41. BOLÓS, J. i HURTADO, V. *Atles...* pàg. 26-27.

42. COROMINAS, J. *Onomasticon...* Volum II, pàg. 336-337.

43. COROMINAS, J. *Onomasticon...* Volum III, pàg. 246-247. Les formes que el verb *glattire* revestí serien: *glatti-lupus* > *grattilupus* > *gatallops* > *catallops* > *cadellops* > *cagallops*.

44. BOLÓS, J. i HURTADO, V. *Atles...* pàg. 26-27.

45. *Ibid.*

46. COROMINAS, J. *Onomasticon...* Volum IV, pàg. 280.

Llevant

“...ab illo capite de dremone usque ad capud latronis...”. De la part oriental, ens parla del cap de Dremó, el més septentrional i el cap de Lladró, el més meridional. El cap Dremó l’hauríem d’identificar amb el puig de Cervera o la punta del Falcó (terme de Portbou).⁽⁴⁷⁾ El cap de Lladró s’identifica amb el cap de Ras (entre els termes de Colera i Llançà).⁽⁴⁸⁾

“...colum de marvano...”. El coll de Marvà. J. Corominas parla d’aquest document del 935 i fa referència a una “cala de Marbano”, cap a Colera.⁽⁴⁹⁾ Bolós i Hurtado també el situen en aquesta àrea, ubicant-lo en l’actual coll de Grifeu.⁽⁵⁰⁾

Sud

“...serram que dicitur frexani vel ad ipsum surellia...”. La serra que anomenen del Freixe fins als Surells. Segons Corominas, el mot *surells* seria un diminutiu toponímic de *sureda* i se situaria entre Colera i el coll de Banyuls.⁽⁵¹⁾ Concretament, la part sud seria la que es troba entre la riera de Garbet i la riera de Molinàs, totes dues dins el municipi de Colera.

“...serra quam vocant bistrigones...”. Hom el tradueix literalment com la “muntanyes que en diuen dels dos triangles”, i Corominas ens parla de la seva situació, entre Sant Esteve de Banyuls i el cap Lladró,⁽⁵²⁾ tot i que d’altres autors en desconeixen la situació.⁽⁵³⁾

Ponent

“...ipsa roch... terminio sancti Stephani monasterii de Balneolis...”. Per l’oest, limita amb els termes del monestir de Sant Esteve de Banyoles, que Badia i Homs l’ha identificat amb “la cel·la monàstica de Sant Martí de Vallmalla”,⁽⁵⁴⁾ que depenia de Sant Esteve de Banyoles, en el terme municipal de Llançà.

Nord

“...rocha taradellaria...”. Ens tornem a trobar la roca de la Taradella.

“...pugio quod vacant monte petrosum...”. El puig que en diuen mont pedrós, rocós, pedregós... Bolós i Hurtado el situen en l’actual puig del Colom, al límit de la frontera dels municipis de Portbou i Colera.

47. Corominas parla del cap Dremó com un accident geogràfic entre Colera i una cala adjacent. COROMINAS, J. *Onomasticon...* Volum IV, pàgina 27.

48. BOLÓS, J. i HURTADO, V. *Atles...* pàg. 27.

49. COROMINAS, J. *Onomasticon...* Volum V, pàg. 196.

50. BOLÓS, J. i HURTADO, V. *Atles...* pàg. 26-27.

51. COROMINAS, J. *Onomasticon...* Volum VII, pàg. 188.

52. COROMINAS, J. *Onomasticon...* Volum III, pàg. 27. Les futures nominacions d’aquest topònim ens duen a Bistregons o Bistugons.

53. BOLÓS, J. i HURTADO, V. *Atles...* pàgs. 26-27.

54. BADIA, Joan. *L’arquitectura medieval de l’Empordà*. Volum II-B. Alt Empordà (Pont de Molins-Vilaür). Diputació Provincial de Girona, 1981. Pàg. 158.

“...*paradam quam vocant de eliano...*”. La parada que en diuen d’Elià, un altre topònim antroponímic. Moreu-Rey parla de parades com a terme molt general, però sempre fent referència al món agrícola.⁽⁵⁵⁾ Amigó va més enllà i ens diu que les parades són trossos de terra d’un sol propietari i que ocupen una petita extensió.⁽⁵⁶⁾ En aquest topònim també es pot aplicar la teoria de P. Aebischer, tenint en compte que aquest Elià és presentat per alguns autors com a possessor d’un bé.⁽⁵⁷⁾ Bolós i Hurtado la situen als peus del coll de Banyuls.⁽⁵⁸⁾

I d’aquí, “*pergit per ipsa serra usque in profundo mari uel in ipso caput de dremone*”, és a dir, segueix per aquesta serra fins al mar profund i en el seu cap de Dremó.

55. MOREU-REY, E. *Els nostres noms...*, pàgs. 84.

56. AMIGÓ, R. *Sobre inventaris...*, pàg. 67.

57. BOLÓS, Jordi i MORAN, Joan. *Repertori...* pàg. 251.

58. BOLÓS, J. i HURTADO, V. *Atles...* pàgs. 26-27.